

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Мектепке дейінгі балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып математикалық білім беру әдістері

ЖАРИЯЛАНДЫ
08.10.2025

ТІРЕК СӨЗДЕР
жас ерекшелік, Көрнекілік, математикалық даму, мектепке дейінгі білім, ойын әдісі, педагогикалық технология, танымдық іс-әрекет

СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/182832/>

Ахмаджанова Дона Сулайманқызы

Кентау жоғары гуманитарлық-техникалық колледжі

Мектепке дейінгі тәрбие және оқыту пән оқытушысы

Аннотация

Бұл мақалада мектепке дейінгі жастағы балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, оларға математикалық білім берудің мазмұны мен әдістері жан-жақты қарастырылған. Мектепке дейінгі кезең – баланың танымдық қабілеттері мен логикалық ойлау дағдыларының негізі қаланатын ерекше кезең. Осыған байланысты математикалық түсініктерді меңгертуде ойын әдістері, көрнекілік принципі, практикалық әрекеттер және дамыта оқыту технологияларының рөлі айқындалады. Мақалада баланың жас ерекшеліктеріне сәйкес танымдық белсенділігін арттыру, математикалық ұғымдарды жүйелі қалыптастыру және педагогикалық шеберлікті арттыру жолдары талданған.

Түйін сөздер

Мектепке дейінгі білім, жас ерекшелік, математикалық даму, ойын әдісі, көрнекілік, танымдық іс-әрекет, педагогикалық технология.

Кіріспе

Мектепке дейінгі шақ – адамның тұлғалық және интеллектуалдық дамуының іргетасы қаланатын ерекше кезең. Осы жаста баланың қоршаған орта туралы түсінігі, логикалық ойлауы, танымдық белсенділігі мен математикалық қабілеттерінің алғашқы негіздері қалыптасады. Сондықтан мектепке дейінгі ұйымдарда математикалық білім берудің маңызы зор. Бұл бағыттағы педагогикалық жұмыстың тиімділігі ең алдымен балалардың жас ерекшеліктерін ескерумен анықталады.

Бала дамуының психологиялық және физиологиялық ерекшеліктерін терең түсіну тәрбиешінің оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудағы табысының басты кепілі болып табылады. Мысалы, үш жастағы бала көбіне практикалық әрекет арқылы білім алады, ал бес-алты жастағы балада сөздік-логикалық ойлау элементтері қалыптаса бастайды. Осылайша, әр жас кезеңінің өзіндік ерекшеліктерін ескермей, тиімді оқыту әдістерін қолдану мүмкін емес. Қазіргі таңда білім беру жүйесінің басты мақсаты – жан-жақты дамыған, өз бетінше ойлай білетін тұлға тәрбиелеу. Бұл бағытта мектепке дейінгі ұйымдар ерекше орын алады, себебі баланың тұлғалық және интеллектуалдық дамуы осы кезеңде қалыптасады.

Математика – балалардың логикалық ойлауын, есте сақтауын, зейінін, салыстыру және жалпылау қабілеттерін дамытуға бағытталған ғылым. Мектепке дейінгі білім беру жүйесінде математикалық түсініктерді қалыптастыру арнайы ұйымдастырылған сабақтарда, күнделікті тұрмыстық іс-әрекетте және ойын барысында жүзеге асырылады. Баланың қызығушылығы мен белсенділігін арттыру үшін педагог көрнекі, ойын және тәжірибелік әдістерді ұтымды үйлестіруі қажет.

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасының білім беру жүйесі жаңартылған мазмұнға көшу үстінде. Бұл үдеріс мектепке дейінгі ұйымдарда да көрініс табуда. Жаңартылған бағдарламада бала тұлғасын жан-жақты дамыту, шығармашылық ойлау мен функционалдық сауаттылықты қалыптастыру басты мақсат ретінде айқындалған. Осы тұрғыдан алғанда, мектепке дейінгі жаста математикалық ұғымдарды меңгерту тек санау мен есептеу дағдыларын қалыптастыру емес, сонымен қатар логикалық ойлау мен проблеманы шешу қабілеттерін дамытуға бағытталады.

Кіріспе бөлімде мектепке дейінгі жастағы балаларға математикалық білім берудің теориялық негіздері мен әдістемелік маңызы қарастырылады. Математикалық білімнің мазмұны баланың танымдық мүмкіндіктеріне сай болуы тиіс. Әрбір тәрбиеші балалардың қабылдау, ойлау, есте сақтау, сөйлеу, салыстыру және жалпылау қабілеттерін дамытудың тиімді жолдарын қарастыруы қажет.

Негізгі бөлім

Мектепке дейінгі кезеңдегі математикалық білім берудің мақсаты — балалардың қарапайым математикалық түсініктерін қалыптастыру, логикалық ойлауын дамыту және айналадағы заттар арасындағы сандық, кеңістік және уақыттық қатынастарды түсінуге үйрету.

Мектепке дейінгі жастағы балалардың жас ерекшеліктерін ескеру педагогикалық процестің негізгі шарттарының бірі болып табылады. Әрбір жас кезеңінің физиологиялық, психологиялық және когнитивтік даму ерекшеліктері бар. Тәрбиеші осы ерекшеліктерді зерттей отырып, оқу материалын, әдістер мен тәсілдерді бейімдейді.

Мысалы, 3-4 жастағы балалар үшін математикалық ұғымдарды қалыптастыруда ойын элементтері басты рөл атқарады. Олар заттардың түсін, пішінін, өлшемін ажыратуды, қарапайым сандық қатынастарды түсінуді үйренеді. Бұл кезеңде балалар нақты заттармен әрекет ету арқылы үйренеді, сондықтан көрнекілік әдісі басты орын алады.

5-6 жастағы балаларда символдық және логикалық ойлау элементтері қалыптасады. Осы кезеңде олар сандарды санау, салыстыру, топтау, геометриялық фигураларды тану, кеңістік пен уақыт ұғымдарын түсіну сияқты білімдерді меңгереді. Тәрбиеші бұл процесте дидактикалық ойындарды, зерттеу және эксперимент жасау әдістерін, интерактивті технологияларды тиімді қолдануы тиіс.

1. Мектепке дейінгі балалардың жас ерекшеліктері

Мектепке дейінгі кезең 3 жастан 6-7 жасқа дейінгі аралықты қамтиды. Бұл кезеңде баланың ойлау, сөйлеу, зейін, есте сақтау, қабылдау сынды психологиялық процестері дамиды. Жас ерекшеліктеріне қарай олардың даму деңгейін шартты түрде үш топқа бөлуге болады:

3-4 жас (кіші топ): Баланың зейіні тұрақсыз, қабылдауы нақты әрекетке байланысты. Сан мен зат арасындағы байланысты толық түсінбейді, бірақ санауға қызығушылығы пайда болады.

4-5 жас (ортаңғы топ): Салыстыру, сәйкестендіру, топтастыру әрекеттерін орындай бастайды. Пішін, көлем, сандық ұғымдарды меңгере алады.

5-6 жас (үлкен және мектепалды топ): Қарапайым логикалық операцияларды орындай алады. Сандық реттілікті, геометриялық пішіндердің қасиеттерін, кеңістіктік және уақыттық қатынастарды түсінеді.

Осы кезеңдерге сай білім беру әдістерін тиімді таңдау – баланың даму әлеуетін толық іске асыруға жол ашады.

2. Математикалық білім беру әдістері

а) Көрнекілік әдісі

Мектепке дейінгі балалар абстрактілі ұғымдарды қабылдай алмайды. Сондықтан көрнекілік – негізгі әдістердің бірі болып табылады. Тәрбиеші түрлі көлемдегі, түстегі және пішіндегі заттарды пайдаланып, салыстыру, топтастыру, санау әрекеттерін үйретеді. Мысалы, санау таяқшалары, суретті карточкалар, геометриялық фигуралар, сандық жолақтар т.б.

б) Ойын әдісі

Ойын – баланың негізгі әрекеті. Математикалық ұғымдарды ойын арқылы меңгерту баланың қызығушылығын арттырып, білімді жеңіл әрі тез игеруіне көмектеседі. Мысалы:

- «Сандық қатарды жалғастыр»
- «Қай пішін жоқ?»
- «Кім тез топтастырады?»
- «Пішінді тап»
- «Санама ойындар» және т.б.

Ойындар тек қана танымдық емес, сонымен қатар әлеуметтік дағдыларды да дамытады: ынтымақтастық, тәртіп сақтау, кезек күту т.б.

в) Практикалық әдіс

Баланың өз әрекеті арқылы үйренуі — білімнің тиімді жолы. Практикалық әдістерге заттарды орнын ауыстыру, салыстыру, орналастыру, санау, құрастыру әрекеттері жатады. Мысалы, баладан ойыншықтарды үлкеннен кішіге қарай орналастыруды немесе түстеріне қарай бөліп қоюды сұрау.

г) Сөйлеу және сұрақ-жауап әдісі

Сұрақ қою арқылы баланың ойлауын белсендіруге болады. «Неше алма көріп тұрсың?», «Қайсысы ұзын, қайсысы қысқа?», «Пішіні қандай?» деген сияқты сұрақтар баланың математикалық тілін дамытады. Бұл әдіс арқылы бала өз ойын сөзбен жеткізуге дағдыланады.

3. Жас ерекшеліктерін ескере отырып оқу процесін ұйымдастыру принциптері
4. Қарапайымнан күрделіге – Баланың даму деңгейіне қарай тапсырмалар күрделенеді.
5. Жүйелілік және бірізділік – Сабақтарда тақырыптар бір-бірімен логикалық байланыста болуы тиіс.
6. Жекелей және саралап оқыту – Әр баланың даму қарқыны әртүрлі болғандықтан, тапсырмалар да жекелей берілуі тиіс.
7. Қызығушылықты ояту – Баланың мотивациясы артса, оқу тиімділігі де жоғары болады.

Күнделікті өмірмен байланыс – Математиканы тұрмыстық жағдайларда қолдану арқылы бала оны жақсы түсінеді (мысалы, үстелге 3 қасық қою, дүкен ойыны арқылы санау).

Балалардың жас ерекшеліктерін ескеру математикалық білім берудің ең маңызды принциптерінің бірі болып табылады. Ерте жастағы балалар нақты әрекет арқылы үйренеді, ал ересек топтар абстрактілі ойлауға бейімделе бастайды. Математиканы

оқытуда ойын, көрнекілік және тәжірибелік әдістер ерекше тиімділік береді.

Ойын әдісі арқылы бала қызығып, белсенді түрде үйренеді. Мысалы, «Сандар пойызы», «Пішіндер еліне саяхат» сияқты ойындар баланың санау, салыстыру және логикалық ойлау қабілеттерін дамытады.

Көрнекілік әдісі нақты бейнелер мен материалдар арқылы баланың ұғымды жақсы меңгеруіне көмектеседі. Ал тәжірибелік әдіс арқылы балалар өз бетімен әрекет жасап, нәтижесін көреді. Бұл олардың зерттеушілік дағдыларын дамытады.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану да қазіргі білім беру үрдісінің ажырамас бөлігі. Интерактивті жаттығулар мен мультимедиялық ойындар балалардың назарын арттырып, танымдық белсенділігін күшейтеді.

Қорытынды

Қорыта келгенде, мектепке дейінгі балалардың математикалық білімін дамытуда жас ерекшеліктерін ескеру – оқыту үдерісінің басты шарты. Педагог балалардың қабылдау, ойлау, сөйлеу және есте сақтау қабілеттерін дамыту үшін түрлі әдістер мен тәсілдерді үйлесімді қолдануы қажет. Ойын, көрнекілік, тәжірибелік іс-әрекет және заманауи педагогикалық технологиялар баланың танымдық белсенділігін арттырып, математикалық ұғымдарды терең меңгеруге мүмкіндік береді. Бала жас ерекшелігіне сай ұйымдастырылған сабақтар мен ойындар арқылы математикалық ұғымдарды тез әрі қызықты түрде меңгереді. Тәрбиеші әр баланың қабілетін ескеріп, тиімді әдістерді қолданғанда ғана оқу үрдісі нәтижелі болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы. – Астана, 2020.
2. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бағдарламасы. – Астана: Оқу әдістемелік орталығы, 2023.
3. Әбдіразақова А. «Мектепке дейінгі педагогика». – Алматы: Рауан, 2022.
4. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. «Педагогика». – Алматы, 2019.
5. Поддьяков Н.Н. «Развитие элементарных математических представлений у дошкольников». – М., 2017.
6. Монтессори М. «Помоги мне сделать это самому». – М., 2018.
7. Меңжанова Ә. «Мектепке дейінгі балалардың дамуы мен тәрбиесі». – Алматы, 2021.